

455 с.

5. Хикс Дж. Р. Стоимость и капитал / Дж. Р. Хикс ; [пер. с англ.] ; общ. ред. и вступ. ст. Р. М. Энтова. – М. : Изд. группа „Прогресс“, 1993. – 488 с.

6. Маркс К. Капітал. Критика політичної економії. Процес виробництва капіталу / К. Маркс і Ф. Енгельс. – К. : Держ. вид-во політ. літ-ри УРСР, 1963. – Т. 23. – 847 с.

7. Ленін В. І. З приводу так званого питання про ринки. Повне збір. творів / Ленін В. І. – К. : Вид-во політ. літ-ри України, 1969. – Т. 1. – 620 с.

8. Історія економічних учень : [підручник / за ред. В. Д. Базилевича]. – К. : Знання, 2004. – 1300 с.

9. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе / Блауг М. – [4-е изд.]. – М. : Дело ЛТД, 1994. – 687 с.

10. Геретик Ш. Критика буржуазных теорий политэкономии / Геретик Ш. – М. : Прогресс, 1977. – 375 с.

11. Гелбрейт Д. Экономические теории и цели общества / Гелбрейт Д. – М. : Прогресс, 1979. – 406 с.

12. История политической экономики социализма / [под ред. Д.К. Трифонова, Л.Д. Широкограда]. – Л. : Изд-во Ленинград. ун-та, 1983. – 606 с.

13. Дучинська Н. І. Дослідження проблем нагромадження капіталу в економічній літературі радянського періоду / Н. І. Дучинська // Економіка: проблеми теорії і практики : зб. наук. пр. – Д. : ДНУ, 2006. Вип. 217. Т. I. – 318 с.

Надійшла 10.04.2011

УДК 658.152

В. В. СТАДНИК

Хмельницький національний університет

Н. І. НЕПОГОДІНА

Севастопольський технічний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ ТА СПРЯМОВАНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ ТА ЇХ ВПЛИВУ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Проаналізовано динаміку інвестиційних процесів в Україні та їх вплив на розвиток вітчизняної економіки та її конкурентоспроможність. Підкреслено, що недостатня ефективність управління інвестиційними процесами в Україні зумовлена інституційними чинниками

The investment processes dynamics in Ukraine, their influence on the national economy and its competitiveness are analyzed. It is emphasized that insufficient efficiency investment processes management in Ukraine are caused by institutional factors.

Ключові слова: інвестиції, фінансово-економічна криза, національна економіка, інституційні чинники.

Вступ. Динаміка соціально-економічного розвитку національних економік значною мірою визначається здатністю урядів спрямовувати інвестиції у ті сфери економічної діяльності, які забезпечують створення найбільшої доданої вартості. Безумовно, це безпосередньо пов'язано з інвестуванням інноваційних проектів, які спрямовані на створення нових продуктів з високою споживчою цінністю, що забезпечує їм належний рівень конкурентоспроможності на зовнішніх ринках. Проте, інвестування таких проектів, зазвичай, потребує значних витрат, що зумовлено необхідністю створення нової виробничої системи, а значить – придбання сучасного технологічного обладнання, здатного формувати підприємствам конкурентні переваги як у функціональному, так і у ціновому полі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем інвестиційного забезпечення розвитку економіки України займається багато вітчизняних науковців. Зокрема, вони знайшли своє відображення в працях І. Бланка [1], А. Пересади [2], В. Гончарова, А. Навроцького, О. Коломійцева [3], В. Гриньової [4] та ін. Та, незважаючи на наявність значної кількості публікацій за цією тематикою, все ще залишається багато невисвітлених питань, які стосуються інвестиційного забезпечення розвитку економічних систем з метою підвищення їх конкурентоспроможності. Актуальність цих завдань і визначила мету статті.

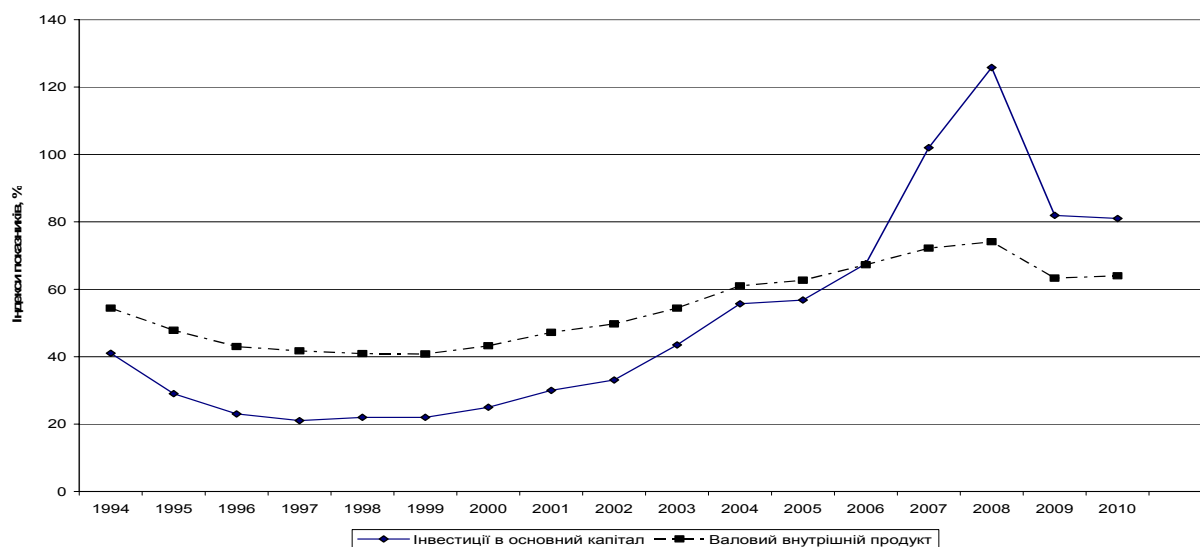
Мета статті – дослідити тенденції і виявити основні проблеми інвестиційного забезпечення розвитку вітчизняної економіки з метою підвищення її конкурентоспроможності.

Основні результати досліджень. Забезпечення стійкої динаміки соціально-економічного розвитку є одним з найважливіших довгострокових завдань економічної політики кожної країни. Однак, в Україні вирішення цього завдання є надзвичайно складною проблемою. Перманентна політична нестабільність не дає змоги органам державного управління сформувати ефективні макрорегулятори економічних процесів, які б забезпечували саморегулювання економічної діяльності й еволюціонування національної економіки відповідно до світових тенденцій. Тому економіка України виявилася надзвичайно вразливою до світової

фінансово-економічної кризи, яка почалася у 2008 році. Зокрема, навіть у порівнянні з країнами СНД, які також мають проблеми трансформаційного періоду, темпи зростання ВВП в Україні у 2008 р. були найменшими і склали всього 2,1% [5]. Як зазначалось нами раніше [6, с. 6–7], це дає підстави стверджувати, що основне завдання, заради якого здійснювалися трансформації господарського механізму (досягнення стійкої позитивної економічної динаміки, на основі чого можна було б забезпечити соціально-економічний розвиток країни), залишається невирішеним. Це стосується, зокрема, управління інвестиційними процесами, які є важливим джерелом економічного зростання.

М. Портер, досліджуючи структурні джерела економічного зростання, наголошував, що ефективність і конкурентоспроможність економіки визначається співвідношенням виробничих, інвестиційних та інноваційних факторів, яке на різних етапах історичного розвитку суспільств та економік було різним [7, с. 246–250]. І якщо для постіндустріального суспільства найважливішим чинником є інноваційний, то для індустріального суспільства найважливішими джерелами економічного зростання є інвестиційні, оскільки накопичення виробничих факторів дає змогу розширювати обсяги виробництва і збуту продукції масового споживання, збільшуючи тим самим зростання сукупного валового продукту. Як стверджував У. Ростоу, для забезпечення достатньої динаміки економічного зростання в індустріальному суспільстві інвестиційна активність повинна бути на рівні 5-20% національного доходу [8, с. 4]. При цьому інвестиційні процеси мають бути зорієнтовані на забезпечення репродукування ефективних виробничих систем і залучення у них все більшої кількості ресурсів.

Саме з цих причин пріоритетами державної економічної політики в Україні визнано залучення інвестицій у національну економіку. Вони необхідні, передусім, для здійснення структурних змін, переведення виробничих систем вітчизняних промислових підприємств до вищого технологічного укладу. Однак світова фінансово-економічна кризи суттєво порушила позитивну динаміку інвестиційних процесів у нашій країні, що й зрозуміло, оскільки здатність до інвестування визначається, передусім, фінансовими можливостями суб'єктів господарювання, а вони різко погіршилися через зниження обсягу реалізації продукції і падіння валового внутрішнього продукту (рис. 1). Очевидним напрошується наступний висновок: зростання обсягу інвестицій у 2008 р. не покращило конкурентоспроможність вітчизняної економіки, оскільки, за оцінками експертів, у глобальній економічній кризі економіка України втратила найбільше.

Джерела: Державний комітет статистики Валовий внутрішній продукт України (1990–2009 рр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/vvp/vvp_rik/vvp_u. Валовий внутрішній продукт (щоквартальні показники) http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2010/vvp/vvp_kv/vvp_kv_u/vvp_kv2010_u.htm; Інвестиції в основний капітал (1995–2009 рр.) http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/ibd/ibd_rik/ibd_u/iok_u.html

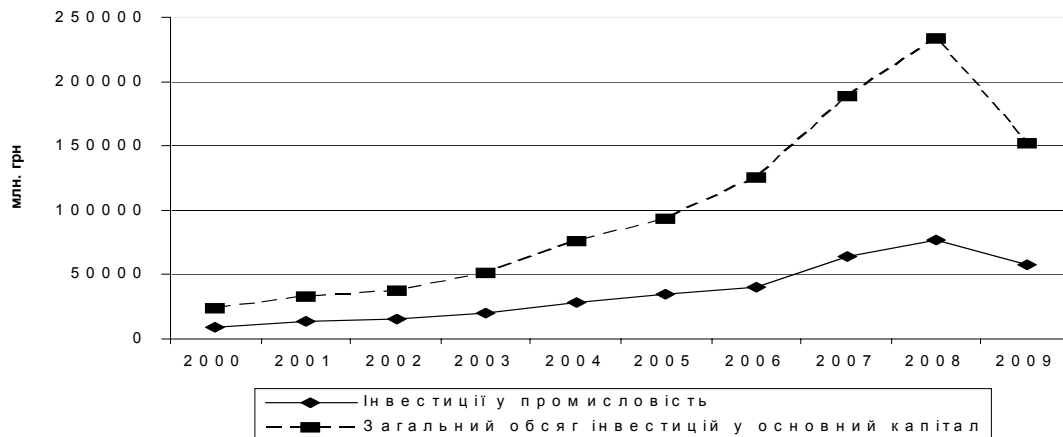
Рис. 1. Динаміка індексів основних показників економічного розвитку України (відсотки до 1990 р.)

Із графіка видно, що величина інвестицій в основний капітал різко знизилась у 2009 р. (з 233081 млн. грн. у 2008 р. до 151777 млн грн у 2009 р.) У 2010 р. намітилось деяке поліпшення у діяльності промислових підприємств. В цілому по Україні індекс обсягів промислової продукції склав 11,2. Водночас у Севастополі зростання складо 3,7%, (по АР Крим – 18,1%) [9]. Проте зростання обсягів виробництва промислової продукції майже не вплинуло на інвестиційні процеси – за підсумками січня-вересня 2010 р. обсяги інвестування в основний капітал склали 97,1 % від аналогічного попереднього періоду.

Крім того помітні суттєві відмінності у інвестиційних процесах в регіональному розрізі. Так, у Хмельницькій області у січні-вересні 2009 р. інвестиції у основний капітал склали 56,3% від аналогічного попереднього періоду, а у 2010 р. – 84,5%, тобто стали ще меншими. Водночас у Севастополі у 2009 р. не

відбулося зниження інвестиційної активності, а у січні-вересні 2010 р. вона склала 77,9% від попереднього періоду. Що ж стосується АР Крим в цілому, то у 2009 р. в республіку було вкладено всього 46,6% від обсягу інвестування за попередній період, а в 2010 р – вже 113,6%, тобто інвестиційні процеси почали активізуватися. Аналогічні тенденції спостерігаються і у сусідній з Хмельниччиною Вінницькій області, де зазначені цифри складають відповідно 41,9% і 124,5% [9]. Проте, незважаючи на зростання відносних показників у 2010 р., абсолютна їх величина показує, що обсяги інвестування не вийшли на докризовий рівень. Це опосередковано означає уповільнення темпів технологічного оновлення вітчизняної економіки.

Якщо ж проаналізувати динаміку приросту інвестицій в основний капітал за різними видами економічної діяльності протягом зазначеного періоду, то помітно, що динаміка інвестування розвитку промислового сектора в Україні, починаючи з 2003 року, почала відставати від динаміки загальних приростів інвестицій у основний капітал. Це видно з рис. 2 і може свідчити про те, що виробничий сектор став втрачати свою привабливість для інвесторів. Значною мірою це пояснюється його нездатністю конкурувати своєю продукцією на світовому ринку і забезпечувати високу дохідність на вкладений капітал.

Джерело: побудовано за даними Державного комітету статистики України: Капітальні інвестиції (2002–2009 рр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/ibd/ibd_rik/ibd_u/ki_u.html; Інвестиції в основний капітал за видами економічної діяльності за січень-вересень 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2010/ibd/iokved/iokved_u/iokved_0310_u.htm; Інвестиції в основний капітал за видами економічної діяльності за 2008 рік [Електронний ресурс]. м Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2008/ibd/iokved/iokved_u/iokved_0408_u.htm; Інвестиції в основний капітал за видами економічної діяльності за 2009 рік [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2009/ibd/iokved/iokved_u/iokved_0409_u.htm (3.04.2011 р.)

Рис. 2. Співвідношення динаміки інвестування приросту основного капіталу у вітчизняну економіку і, зокрема, в її промисловий сектор (наростаючим підсумком)

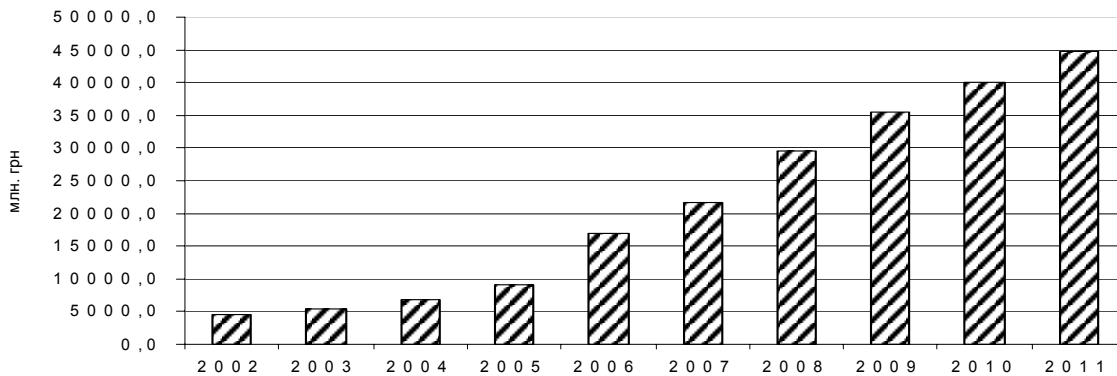
При цьому головна інноваційноорієнтована галузь – машинобудування – інвестується недостатньо, сюди надходить лише біля 12 % інвестицій з усього їх обсягу, вкладеного в обробну промисловість. Тим самим можна констатувати, що інвестиційні процеси, які відбуваються в Україні, не сприяють поліпшенню структури національної економіки, особливо промислового виробництва. За 9 місяців 2010 р. обсяги інвестицій у промисловість склали всього 35468 млн грн (за 2009 рік – 76617 млн грн), тобто продовжують зменшуватися.

Необхідно підкреслити, що ринковий механізм створює доволі ефективні стимули для активізації інвестиційних процесів на мезо- (рівень галузей і територій) і мікрорівнях, спрямовуючи інвестиційні ресурси суб'єктів господарювання у ті сфери діяльності, які найбільше відповідають очікуванням споживачів. Про це свідчить, зокрема, зростаюча активність іноземних інвесторів, які формують свої інвестиційні портфелі і з врахуванням привабливості розширення бізнесу в Україні. Станом на 1 січня 2011 року загальний обсяг прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в Україну становив 44708 млн дол. США, при цьому найбільша частка інвестицій припала на останні роки (рис. 3). Водночас видно, що темпи надходження інвестицій уповільнились у 2009-2010 роках – з 136,7% у 2008 р. до 111,6% у 2010 р.

Доцільно підкреслити, що висока прибутковість інвестицій є об'єктивним чинником прийняття рішень стратегічними інвесторами щодо інвестування у певні об'єкти чи галузі. Вкладання капіталу в інші країни доцільне лише за умови значно вищої прибутковості капіталу порівняно з альтернативним їх вкладанням, в тому числі у фінансові інструменти своєї країни (тим більше, якщо в країні законодавчо не врегульовані права власності, що робить інвестиції більш ризикованими). Отже, можна припустити, що позитивна динаміка прямих іноземних інвестицій в економіку України є свідченням того, що вона залишається привабливою для вкладання коштів з метою отримання прибутку.

Варто зауважити, що технологічне оновлення виробничого сектору, зазвичай, сприяє підвищенню ефективності усього національного господарства. Тому надзвичайно важливо посилити участь стратегічних інвесторів у процесах модернізації та розбудови вітчизняних промислових підприємств на новій

технологічній основі. Однак, дослідження показують що іноземні інвестиції спрямовуються не в ключові галузі (машинобудування, галузі виробничої інфраструктури), а переважно у харчову промисловість та первинну обробку сировини. Отже, можна стверджувати, що збільшення темпів вкладання прямих іноземних інвестицій у останні роки не забезпечило позитивних структурних зрушень у машинобудівному секторі, особливо у тих галузях, що виготовляють наукомістку продукцію.

Джерело: побудовано за даними Державного комітету статистики України: Прямі інвестиції (на початок 1995–2011 рр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/zd/zd_rik/zd_u/pi_07u.html

Рис.3. Динаміка прямих іноземних інвестицій в Україну (наростаючим підсумком) протягом 2001–2010 рр. (станом на початок року)

Таким чином, аналіз динаміки інвестиційних процесів в Україні показує, що в останні три роки має місце її прискорення. Незважаючи на активні політичні процеси і протистояння основних політичних сил в країні, її інвестиційна привабливість зростає, проте кошти іноземних інвесторів спрямовуються переважно у ті галузі, які не забезпечують технологічного прориву. До того ж розподіл ПІІ у регіональному розрізі надзвичайно нерівномірний. Іноземного інвестора цікавлять, насамперед, індустріально розвинені регіони, що поглиблює відставання депресивних регіонів і ускладнює розбудову національного господарства України.

Як свідчить практика, суттєвими негативними чинниками, що перешкоджають активності стратегічних інвесторів, залишаються чинники інституційного характеру, які формують відносини між державними регулятивними структурами і суб'єктами підприємництва. До них відносять наступні чинники[10]:

- висока мінливість норм чинного законодавства;
- надмірний контроль за інвестиційними процесами з боку урядових структур і невиконання урядом взятих на себе зобов'язань;
- відсутність об'єктивної і дієвої підтримки стратегічних інвесторів з боку органів державної влади;
- слабе функціонування вторинного ринку цінних паперів;
- нерозвиненість механізмів профілактики та зниження рівня ризику через систему взаємного захисту, гарантій і страхування інвестицій (в тому числі з залученням інвестицій з державного бюджету);
- практична відсутність стимулювання з боку держави розвитку фінансово-кредитних установ суто інвестиційної спрямованості (так званих інституціональних інвесторів);
- незадовільний стан транспортно-комунікаційної інфраструктури;
- відсутність пільг при оподаткуванні інвестиційних активів, відсутність стимулів для резервування активів та рефінансування;
- високий рівень корупції у сфері інвестиційної діяльності.

За цих умов інвестиції в Україні спрямовуються в основному у невиробничі сфери економічної діяльності, які, з одного боку, забезпечують швидке повернення капіталу і вищу прибутковість, а з іншого – вищу ліквідність, що гарантує за погіршення ситуації швидке виведення інвестованого капіталу за межі країни. Для України вкрай необхідно переорієнтувати інвестиційні потоки у галузі з високим рівнем наукомісткості продукції, оскільки нині існує реальна загроза залишитись сировинним додатком до високорозвинених країн, що ще посилюватиметься внаслідок вступу України до Світової організації торгівлі. Членство у цій організації обмежує права держави на втручання в економічні процеси, зокрема, унеможливує дієвий митний захист промисловості через зменшення митних тарифів на продукцію, що може найбільшою мірою відбитись на продукції переробних галузей промисловості, в тому числі машинобудівної галузі. До того ж у сфері інвестування зменшуватиметься роль держави у цільовому фінансуванні з бюджету пріоритетних інноваційних проєктів, що суттєво ускладнить завдання інноваційного оновлення промислових галузей.

Висновки. Отже, аналіз інвестиційних процесів в Україні показав їх велику залежність від світової

економічної динаміки. За умов нестачі власних фінансових ресурсів і високої вартості капіталу на внутрішньому ринку фінансових послуг, вітчизняні суб'єкти господарювання повинні якомога ретельніше оцінювати напрями свого розвитку, обираючи й інвестуючи ті з них, які забезпечуватимуть нарощування їх конкурентоспроможності і вищу капіталовіддачу у довготривалій перспективі. Це стосується і залучення стратегічних інвесторів, умовами співпраці з якими має бути, передусім, технологічне оновлення виробництва на сучасному технологічному рівні, а не технологіями вчорашнього дня. Така позиція відповідатиме не лише інтересам окремих товаровиробників, а й загальнодержавним, оскільки забезпечуватиме зростання ВВП за рахунок підвищення наукомісткості технічної продукції, збільшення її споживчої вартості. В кінцевому підсумку це забезпечуватиме зростання конкурентоспроможності національної економіки.

Література

1. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент : [учебный курс] / Бланк И. А. – К. : Эльга-Н, Ника-Центр, 2002. – 448 с.
2. Пересада А. А. Управління інвестиційним процесом : [моногр.] / Пересада А. А. – К. : Лібра, 2002. – 472 с.
3. Гончаров В. М. Інвестиційні ресурси та їх економічне регулювання : [монографія] / Гончаров В. М., Навроцький А. А., Коломійцев О. А. – Донецьк : СПД Купріянов В.С., 2006. – 204 с.
4. Гриньова В. М. Інвестування / Гриньова В. М. – К. : Знання, 2008. – 452 с.
5. Индексы основных социально-экономических показателей стран СНГ у 2008 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2008/sesks/sesks_u/secks1208.html
6. Стадник В. В. Системне забезпечення мотивації інноваційного розвитку підприємницьких структур : [моногр.] / Стадник В. В. – Хмельницький : ХНУ, 2009. – 271 с.
7. Портер М. Международная конкуренция. Конкурентное преимущество стран / М. Портер ; [пер. с англ.] ; под ред. и с предисл. В. Д. Щетинина. – М. : Междунар. отношения, 1993. – 896 с.
8. Rostow W.W. The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto. – 3rd ed. / W.W. Rostow. – Cambridge, 1995.
9. Соціально-економічний розвиток України (регіональний розріз) за січень 2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2011/so_ek_r_u/soekru_rr/sesr_01_2011.zip
10. Затонацька Т. Г. Стратегія нарощування інвестиційного потенціалу національної економіки / Т. Г. Затонацька, В. Л. Осецький // Фінанси України. – 2006. – № 7. – С.38–49.

Надійшла 10.04.2011

УДК 303.101

Т. С. ЧУНІХІНА

Донбаська державна машинобудівна академія

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ПРОБЛЕМ ТРАНСФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Розглядається інтеграційний процес економіки України у світове господарство, глобальні проблеми й пов'язані з цим зміни в структурі національного господарства. Показано одні з головних інститутів країни і їх вплив на неї. Наведена практика світових вчених і економістів і проведені на їх базі дослідження; глобальні процеси і структури, необхідні для поживлення економіки. Виявлені основні проблеми інтеграційних процесів і шляхи їх рішення.

Integration process of economy of Ukraine in the world economy, global problems and the changes connected with it in structure of a national economy is considered (examined). One of the main institutes of the country and their influence on it are shown. Practice of world scientists and economists, and the researches conducted on their base is resulted (brought); global processes and the structures necessary for revival of economy. The basic problems of integration processes and a way of their permission are revealed.

Ключові слова: інтеграція, глобалізація економіки, інтеграційна діяльність, перехідна економіка, ефективна економіка, міжнародні відносини, внутрішній простір України, ендегенні і екзогенні фактори розвитку.

Постановка проблеми. Важливої актуальності трансформаційної економіки нашої держави передусім є потреба інституційного забезпечення політичних реформ, завершення формування галузей ринкової інфраструктури, удосконалення законодавчої бази, на яку опирається економічна діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі розвитку національної економіки формування ефективного економічного розвитку можливе лише з умовою інституційного підходу. Безперечним є те, що економіка України перебуває в перехідному стані, їй необхідні інституційні зміни і, насамперед, інтеграція в міжнародні відносини. На основі історико-логічного аналізу основних теоретичних підходів у дослідженні просліджується еволюція наукового відображення проблем глобалізації в економічній літературі. Дослідження і наукові публікації вчених: Ф. Гаєка, Т. Веблена, Дж.